

Com i per què llegir

PÀTRIA

Ramon Pinyol i Torrents
Vicerector acadèmic de la Universitat de Vic

De tots els llibres de Verdaguer, és innegable que *Pàtria* (1888) és el que té un títol més contundent. En aquell moment, el terme ja devia començar a provocar urticària perquè gairebé tots els crítics, catalans o no, es veuen obligats a justificar que la poesia verdagueriana no té pas un component antiespanyol, cosa que és així, per bé que sí que hi ha un fort sentiment anticastellà i antifrancès. De fet, deixem-ho clar, per a Verdaguer la pàtria era, seguint el seu sentit etimològic i tradicional, la terra dels pares. Tot el que s'hi relacionés podia ser objecte del sentiment patriòtic. La pàtria per a Verdaguer, però, "era obra i do de Déu", com deia Carles Riba, i a un cert nivell –lingüístic, cultural i històric– integrava tots els territoris de parla catalana. De tota manera, els poemes de *Pàtria* se centren, sobretot, a la Plana de Vic i al Principat, i només atenyen altres nivells com a contextualització historico-cultural (els països de parla catalana o de l'antiga Corona d'Aragó) o historico-política (Espanya: l'aparell de l'Estat i un cert destí comú, sobretot en l'aspecte religiós).

Però què és *Pàtria*? Doncs, una autoantologia de la poesia civil –la no religiosa– escrita entre 1865 i 1888 per Verdaguer. Són quaranta-sis poesies, de les quals només catorze eren inèdites. En el llibre són presents tots aquells elements que configuren la noció verdagueriana de pàtria: el paisatge, la història, els mites, els costums, els homes, la religiositat, l'enyor de la terra. L'autor, és clar, hi va recollir alguns dels seus èxits, com ara l'oda *A Barcelona* (de la qual l'Ajuntament en va fer una edició de cent mil exemplars, una tirada inimaginable per a qualsevol escriptor europeu de l'època), l'elegia *La barretina* (que, musicada, entre d'altres per Cándid Candi, Francesc Alió, Josep Rodoreda o Joan Baptista Lambert, era l'himne catalanista per excel·lència del darrer terç del segle XIX), *Lo pi de les tres branques* (en aquest poema es crea la simbologia nacionalista d'aquell fenomen arbori), *Don Jaume en Sant Jeroni*, *La cançó del raier*, *Les barres de sang* o *La palmera de Jonqueres* (gran elegia per la destrucció dels monuments religiosos barcelonins, convertits en "places, magatzems, pisos i teatres"). També hi va incloure peces llargues d'especial significació, com *Los dos campanars* (origen del llibre *Canigó*, de 1885, però on no el va integrar fins a l'edició de 1901) o *Lo Farell*, potser el seu poema polític més explícit, versió poètica del Memorial de Greuges de 1885, que conté versos tan contundents com aquests: "De treballar voldrien privar-nos a nosaltres (...)? / Voldrien que acotàsseu la testa gegantina, / Montseny, i tu, muntanya de Montserrat divina, / perquè Castella és plana? Perquè no té marina, / voldrien que venguéssim els ports a l'estranger?".

Hi ha en el volum, com he assenyalat, poesies inèdites, algunes de les quals van obtenir després una gran difusió, com és el cas de *L'emigrant* ("melanconia covarda, enyoradora, gallega", en deia Eugeni d'Ors, mostrant-se incapaç d'entendre per què tenia "entre nosaltres valor nacional"), de *La Plana de Vic* o de *Lluny de ma terra*, una de les fites del cicle de peces d'enyorament, que conté, en la segona part, una havanera que comença: "Quan a Cuba jo arribí / me n'ani

a l'hermosa platja, / a la platja d'Orient / que mira a l'indret d'Espanya. / Davant mos plorosos ulls / papalloneja una barca / on canten los mariners / una havanera galana. / Cantau, mariners, cantau, / no sou com jo lluny de la pàtria!"

S'ha de destacar, finalment, que el llibre inclou, sobretot, composicions patriòtiques, dins l'estil englantinista propi dels anys 60 i 70 del segle XIX, que Verdaguer va cultivar també, en especial en els anys més joves, i que li va donar alguns accessits en els Jocs Florals. Aquest és el cas, per exemple, del llarg romanç *Nit de sang* (centrat en el Corpus de Sang), on la força del lèxic i de l'estil verdaguerians van fer exclamar al poeta Josep Lluís Pons i Gallarza que Verdaguer hi havia "confós el Parnàs amb la carnisseria". En definitiva, *Pàtria* té interès, entre altres raons, perquè permet veure una àmplia mostra de temes, formes i registres de la poesia de Verdaguer i, sens dubte, algunes de les seves composicions més interessants i emblemàtiques.

RONDALLES

Joan Antoni Paloma
Catedràtic de l'IES Mercè Rodoreda de l'Hospitalet

Rondalles és un llibre pòstum de Verdaguer. Per Narcís Garolera sabem que, si s'hagués publicat en vida de mossèn Cinto, el poeta li hauria donat el nom de *Terreroles (rondalles, llegendes i tradicions)*. I hauria estat un títol més bell.

Terreroles: quin sentit de la bellesa de la llengua tenia Verdaguer! I més exacte, ja que copsa molt millor el que hi ha en el volumet.

Afanyem-nos a dir que, en aquest llibre, Verdaguer no va inventar res. Va recollir el material que li havia transmès la tradició oral (era un apassionat d'aquesta mena de literatura) i després el va redactar amb la seva excel·lent prosa.

Però és bo de desglossar aquests dos conceptes.

Els romàntics es van estimar molt la literatura de transmissió oral i sovint es van deixar amarar per les seves obres. Faig una cita que considero molt important, pel que fa a aquest tema, de Ramón Menéndez Pidal: "Y así clarísimos varones de todas las naciones no han desdeñado de beber en tan puros manantiales [els de la literatura oral]: Goethe, Heine, Walter Scott, Nerval, Garret, Herculano, Bécquer i Verdaguer".

Aquesta és la cita, però ja abans Milà i Fontanals s'havia adonat que Shakespeare se n'havia aprofitat a *El Rei Lear* i a *Hamlet*.

És cert que Verdaguer ha estat poc valorat per persones que no l'han llegit. Però als que l'han llegit amb una mica de profunditat no els costa gens de situar-lo entre els grans poetes europeus. D'aquí l'oportunitat d'aquesta cita. No oblidem, però, que el llibre de què parlem està escrit en prosa i en això Verdaguer també va excel·lir. S'ha dit que era més bon prosista que poeta, però aquesta afirmació és fruit de la ignorància. Per dir això cal no haver llegit *Canigó* i altres obres; tot i que hi ha acord que és el millor prosista català del XIX i que la seva prosa té molts registres. En aquest volum se'ns revela com un excel·lent narrador. En la bellíssima prosa *En Rovira de Sau-Aguiló*, que havia romàs inèdita i que va ser editada per Ricard Torrents, a més del que hem dit, ens deixa veure una capacitat per a una prosa lírica deliciosa. A *En defensa pròpia* ens dona una literatura periodística d'eficàcia demolidora.

A *Rondalles* hi trobem una prosa d'una agilitat i una gràcia innegables, a més del seu excel·lent lèxic català. Hi ha persones que no han llegit Verdaguer perquè no els destorbés la seva devoció fabriana, però això és desconèixer Fabra i Verdaguer. El mestre Fabra va fer servir l'obra de Verdaguer com cap altra d'escriptors catalans moderns per a la seva tasca de depuració i fixació de la nostra llengua literària. Ha dit ben clar Josep Pla: "La llengua de Fabra no és la dels noucentistes. És la de Verdaguer, Ruyra i Maragall".

Diguem finalment que és un llibre d'aquells que recomanem a tothom perquè va bé per a qualsevol edat. Jo mateix he comprovat com ha agradat a alumnes de primer d'ESO i de l'extingit tercer de BUP.

Si n'haguéssim de triar un fragment, escolliríem el del principi de *Lo mariner de Sant Pau*. A més del que ja hem dit, l'excel·lent català de Verdaguer, s'hi veu molt clarament allò que Ricardo Gullón digué que tenia García Márquez: "El olvidado arte de contar". Tots els registres de la prosa verdagueriana surten en aquesta llegenda.

"Quin nom aquest per un pagès i per un pagès d'un racó lo més arraconat del Pirineu! Si era mariner lo fundador d'aqueixa gran masia, com s'establí a sant Pau de Segúries? I si era un llaurador o un terrinent de sant Pau, com i per què prendria aqueix nom? Aqueixes raons me feia jo a mi mateix al veure per primera vegada ja fa trenta anys aquella pagesa grossa i superba entre les superbes i grosses de la muntanya. Desitjós de saber-ne quelcom si no el cap del fil, demaní el seu parer a tres o quatre vellets del poble, i un de Gollut, que tenia una memòria tan llarga com sa barretina vermella que li penjava esquena avall, me contà a glops la següent història".

I llavors ens narra la bellíssima llegenda. Verdaguer comença *in media res*. És després que passa a la narració i fa totalment còmplice el lector amb les interrogacions retòriques. El seu català és a voltes oral, com ara quan empra la locució "el cap del fil", però a la seva ploma pren una gran bellesa literària. També empra el registre culte en la forma verbal *demaní* –tot i que segueix ben viva en molts punts del País Valencià– que a les seves mans no ens sembla gens ni mica encarcerada. També demostra el seu ofici quan dona detalls (segons Mercè Rodoreda el més important) com ara quan explica com era i com li penjava la barretina al pagès. L'adjectivació també és molt encertada.

Un deliciós volumet.

